

Udgivet af:
**NØRREBRO LOKALHISTORISKE
FORENING OG ARKIV**

Nr. 29, februar 2016
ISSN: 1902-0422

Redaktion:
Foreningens bestyrelse.

Adresse:
Biblioteket Blågården,
Blågårds Plads 5,
2200 København N.

Foreningens bestyrelse:

Formand:
Karsten Skytte Jensen
22 92 14 05

Næstformand:
Tonny Svanekiær

Kasserer:
Ingrid Bøvith
20 70 52 08

Bestyrelsesmedlem:
Vivi Christensen

Bestyrelsessmedlem:
John Dickov

Suppleant:
Anders Lillelund

Nørrebro Lokalhistoriske Forening og Arkiv kan træffes **den første mandag i måneden på Biblioteket Blågården mellem kl. 16-18**, eller efter aftale, undtagen i juli og august måned, hvor vi holder sommerferie.

E-mail:
info@noerrebrolokalhistorie.dk

Hjemmeside:
www.noerrebrolokalhistorie.dk

Forsidebillede:
Nørrebrogade med hjørnet af Blågårdsgade til højre. Postkortfoto ca. 1905.

Tryk:
Frydenberg A/S

Årsberetning 2015

Foreningen/bestyrelsen

Den 9. april 2015 afholdt Foreningen sin årlige generalforsamling. På valg til bestyrelsen var Tonny Svanekjær og Ingrid Bøvith. De var begge villige til genvalg og blev valgt for en toårig periode. Desuden blev Anders Lillelund valgt til suppleant til bestyrelsen.

Vores revisor Lis Melander afgik ved døden den 5. maj 2015 efter længere tids sygdom. Det betyder at revisorsuppleant Else Roos indgår i foreningen som revisor. En ny revisorsuppleant vil blive valgt på kommende generalforsamling.

Medlemstallet har ligget stabilt gennem 2015. Enkelte har meldt sig ud. Det er opvejet af, at der er kommet nye medlemmer til. Vi er taknemmelige for vores trofaste medlemmers støtte og håber at der også fremover, vil blive en god tilgang af nye medlemmer.

Foreningens hjemmeside bliver holdt á jour af webmaster Thomas Bøvith, der også står for vores Facebook-side.

Arrangementer og aktiviteter

Den 10. maj gentog vi rundvisningen på Mosaik Begravelsesplads i Møllegade. Den kompetente guide fortalte interessant om stedets spændende historie og om udvalgte gravsteder. Turen afsluttedes med en forfriskning på en nærliggende café.

Den 16. august havde vi en særdeles vellykket og velbesøgt byvandring med Allan Mylius Thomsen, der viste os rundt og på sin vidende og underholdende facon fortalte om sin barndoms kvarter omkring Søllerødgade. Der var indlagt en lille pause med en forfriskning på Café Stefanshus.

Den 10. september havde vi en rundvisning for en gruppe fra Vanløse Kunstforening. Karsten Skytte Jensen fortalte om Blågårds Plads og Kai Niensens skulpturer.

Den 16. september deltog vi for 8. gang i en lokalhistorisk aften i Stefanskirken. Uwe Brodersen fortalte om Besættelsen på Nørrebro og i pausen solgte vores forening bøger og postkort m.m.

Via vores hjemmeside får vi løbende en del henvendelser med spørgsmål om Nørrebros historie. De fleste spørgsmål kan vi besvare direkte, men hvis vi ikke er i stand til at besvare spørgsmålene, henviser vi til f.eks. Københavns Museum eller Stadsarkivet. Vores faste åbningstid, første mandag i måneden, har i snit 2-5 besøgende pr. gang og fungerer tilfredsstillende.

Nørrebro Kalenderen 2016 kom på gaden midt i november og blev solgt hos Steenberg Bog & Idé og Irma på Tagensvej samt gennem foreningen.

Kirkebygningen i Møllegade – et kort indblik i bygningens historie

Af Rune Sebastian Nielsen og Joelle Didde Jelsted

Den tidligere metodistkirke Bethania i Møllegade 7, i dag Literaturhaus.

I en lille gade på Indre Nørrebro ligger der en bygning udsmykket med tre store vinduer, et tårn og et spir. Kirkebygningen har en lang og interessant historie. Den blev bygget af metodistsamfundet i 1892 og fungerede frem til 1993 som kirke for metodistmenigheden på Nørrebro. Siden da har kirkebygningen været bolig og mødested for alternative miljøer og huser i dag det litterære rum – Literaturhaus.

Metodismen på Nørrebro

Metodismen bygger på den engelske

præst John Wesleys lære om tro og helliggørelse, og udsprang oprindeligt fra den anglikanske kirke. I slutningen af 1700-tallet blev bevægelsen etableret som selvstændig kirke i Amerika. Herfra kom metodismen til Danmark i 1857, og blev i 1865 et anerkendt trossamfund.

Det er muligt at datere de første metodistmøder på Nørrebro til anden halvdel af 1800-tallet. I perioden fra 1870erne til 1880erne blev der afholdt forskellige møder og initiativer i mindre lokaler ved Blegdamsvej, Nørrebrogade og i Nordvestkvarteret. Navnet ”Bethania”

blev først brugt som kaldenavn for en lokal menighed i Griffenfeldsgade nr. 4. "Bethania" refererer til en landsby i bibelen (det nuværende Israel). Bethaniamenigheden stiftedes officielt i 1889 og herefter påbegyndtes planer for en kirke i Møllegade. Kirken skulle fra da af fungere som et samlingssted for metodisterne i bydelen. I Årsmødets forhandlingsprotokol af 1891 fremhævedes det om kirkeplanerne: "Hvad Betaniamenigheden behøver, er et eget Guds Hus, hvor den kan samle Folket ..." Lokalerne rundt omkring i bydelen var i visse tilfælde for trange og ved at samle menigheden på et sted, ville det mindske udgifterne til leje af lokaler, gudstjenester m.m.

Bethaniakirken

Den 26. maj 1892 blev grundstenen for kirkebyggeriet i Møllegade 7 lagt. Den oprindelige tanke var at opføre en stor kirke på hele byggegrunden. "Der var udarbejdet en meget smuk Plan, der gik ud paa at rejse en Kirke med Taarn og Spir paa hele Byggegrunden mellem Møllegade og Peter Fabersgade ..." . Imidlertid blev den oprindelige plan erstattet af en mere overkommelig løsning, og man valgte derfor at opføre kirken på halvdelen af byggegrunden med indgang ud mod Møllegade.

Der var en del vanskeligheder forbundet med byggeprojektet. Udover problemer med den første entreprenør, nedlagde bygningsinspektøren kort efter indvielsen, den 11. december 1892, forbud mod

at benytte kirken. Først den 18. april 1893 modtog menigheden endelig bygningsattesten og kunne fra da af bruge kirken. Tilslutningen til menigheden var forholdsvis stor. Til den første gudstjeneste kom der mere end 350 mennesker, og menigheden selv voksede fra 78 medlemmer i 1889 til 209 medlemmer i 1899. Det var en aktiv menighed, hvor man både drev søndagsskole og ungdomsforening - Epworthforeningen. Fra 1920 og frem oprettedes desuden en gymnastik-, afholds- og spejderforening samt en Ydre Mission. Under krigen fungerede kirkens kælder som beskyttelsesrum, hvilket krævede en senere restaurering finansieret af staten. De unge i menig-

BETHANIA. Metodistkirken, Møllegade 7, KØBENHAVN N

heden var meget aktive og drev bl.a. et alternativ værtshus og en børneklub. Udover gudstjenester har kirken haft loppemarkeder, basarer, indsamlinger og julefester, samt andre aktiviteter i lokalsamfundet.

Kirke til salg

I slutningen af 1980'erne besluttedes det at sælge kirkebygningen. Ifølge Finn Uth, daværende præst for menigheden, hang det sammen med, at der ikke som tidligere var det samme tilhørsforhold til Nørrebro, samt at en stor del af medlemmerne var flyttet til forstæderne. Samtidig var kirken i så dårlig stand, at en restauration ville være for bekostelig for menigheden. Der var flere potentielle købere. Et af de mere seriøse bud kom fra den socialfrivillige organisation "Sjakket". "Sjakket" tilbød at købe bygning og grund for 700.000 kr., hvilket menigheden accepterede. Den sidste gudstjeneste blev derfor afholdt i kirkebygningen den 4. juli 1993, og kirken var herefter klar til verdslig brug. "Sjakket" havde dog problemer med at fremskaffe den fornødne kapital, og i ellefte time blev købet afbrudt.

Den 6. januar 1995 blev ejendommen endeligt overtaget af et norsk aktieselskab kaldet Lez B. & Fitter til en samlet købesum af 950.000 kr. Navnet i sig selv er en slet skjult reference til det homoseksuelle miljø, som dog ikke havde indflydelse på salget af kirkebygningen. Menigheden stillede, ifølge Finn Uth, ingen betingelser angående den videre

anvendelse af kirken, men tog blot imod det bedste tilbud. Menigheden var jo fraflyttet kirkebygningen.

Lez B. & Fitter

Der foreligger ikke megen dokumentation om aktieselskabet Lez B. & Fitter, men vi ved, efter samtale med Paul Opstrup, leder af Literaturhaus og Esben Banke, som senere ejede kirkebygningen, at det var ejet af en nordmand ved navn Stein. Selskabet gik under dække af at være et fotobureau, som Stein oprettede netop for at købe kirkebygningen. Ifølge Paul Opstrup stammede Stein fra en rig norsk olieslægt, som ikke brød sig om hans homoseksuelle livsstil. Han endte derfor i Danmark med base i København. Stein ejede adskillelige ejendomme i København, som han istandsatte sammen med sin danske mand Speedy – hvad Esben Banke omtaler som såkaldte "ægteskabs-projekter". Stein moderniserede bl.a. kirkebygningen med nyt tag, VVS, El, gulv og isolering. Kælderen blev brugt som privatbolig, mens kirkerummet blev anvendt som tilholdssted for folk, som ifølge Paul Opstrup kom fra den hårde kerne i bøsse miljøet.

Indretningen i kirkerummet blev nu markant ændret. I stedet for prædikestol og alter, kom der nu djævelsatanistiske billeder på væggene, en gynækologstol og et maleri af døde soldater som udsmykning på den tidligere altervæg. Korset på bygningen blev udsmykket med et svejset kranie og en trekant – symbolet på homo-

seksualitet. Symbolet stammer fra nazitiden, hvor den mandlige homoseksualitet blev betragtet som en forbrydelse. Fangerne i kz-lejrene blev inddelt i kategorier med hver deres farvede trekantsymbol. De mandlige homoseksuelle skulle bære farven lyserød eller rettere magenta. Stein og Speedy ønskede efter sigende at skabe et rum, hvor de kunne invitere alverdens venner til at udstille kunst og holde et par store outrerede fester. Knud Axelsen udstillede f.eks. malerier med fetichistiske og seksuelle motiver i bygningen. I 1995 døde Stein og Speedy arvede alle ejendommene inkl. kirken og grunden ved siden af – Møllegade 9-11, som senere blev afsat til anden side. Ifølge Paul Opstrup havde Stein haft planer om at opføre et ”bøssehotel” på grunden nr. 9-11, som dog ikke blev godkendt af kommunen. Efter Steins død flyttede Speedy til Madrid, og ejendommen stod herefter tom og forladt. I slutningen af 1990erne blev kirkebygningen igen sat til salg, men var svær at sælge på grund af indretningen.

Byens brønd

I sommeren 2001 fik Esben Banke mulighed for at købe kirkebygningen for 3,7 mio. kr. På dette tidspunkt havde ejendommen været til salg i to år. Esben havde friværddi i sin lejlighed og båd og kunne uden problemer betale indskuddet, men pga. finansielle problemer, som kom i kølvandet på 11. September, overtog han først ejendommen i begyndelsen af 2002.

Esben Banke er scenograf med tæt forbindelse til Christiania og delte dengang omgangskreds med Speedy. Ifølge Esben var det i begyndelsen mærkeligt at forholde sig til det faktum, at han lige havde købt en kirke. Hans vision var at skabe et rum - et mødested - hvor mennesker kunne mødes og arbejde med deres forskellige kulturelle initiativer - altså en moderne byens brønd. Som Esben forklarer: ”Byens brønd er en historie om vores fascination af de teknologiske muligheder, da vi lagde vand ind i husene. Og så skulle der gå rigtig lang tid, inden vi kom i tanke om, hvad det var, vi havde mistet. Og det var kvindernes daglige møde omkring byens brønd.”

Esben var, og er stadigvæk, optaget af, hvordan man kunne bruge kirkebygningen som et mødested – en byens brønd for menneskelig interaktion. Det handlede om, hvordan mennesker interagerer, når grænserne mellem det private og offentlige rum udviskes. En af måderne var at lade dørene stå åbne i døgnets 24 timer, og han anbragte bl.a. en skohylde ved indgangen for at signalere, at man trådte ind i et offentligt rum, som derudover også fungerede som bolig. Netop ved brug af scenografi kunne Esben minde folk om, at selvom det var et opholdsted, sov og levede folk også i bygningen.

I modsætning til Stein åbnede Esben dørene, og mange af initiativerne i bygningen afspejlede netop mødet mellem mennesker. Alle var velkommen til at bruge kirken til alt fra den store tech-

nofest, da Esben overtog bygningen, til klassiske koncerter, teater, performance m.m. Det var netop denne måde at bruge kirkerummet på, som førte til, at Paul Opstrup kom ind i billedet.

Fra mødested til kulturhus

I 2003 henvendte Paul Opstrup sig til Esben. Paul bor i Møllegade og havde, på grund af sin baggrund som tidligere leder af Huset i Magstræde, interesse for dét, som Esben var i gang med. På dette tidspunkt var Esben løbet tør for penge. ”Byens brønd” blev nemlig finansieret ud af Esbens egen lomme. Esben og Paul indgik aftale om, at Paul fra da af skulle indtræde som daglig leder af stedet. Dermed forandredes kirkerummet gradvist fra at være et mødested uden en fast dagsorden til at blive et kulturhus. Ifølge Paul indførte han en struktur for hele stedet. Aktiviteternes karakter ændredes for så vidt vides ikke, men det var snarere måden, hvorpå aktiviteterne blev arrangeret. F.eks. satte Paul en seddel op på væggen med kommende arrangementer i bygningen. Samarbejdet bar desværre præg af uenigheder og fik sin endelige afslutning i 2004. Den 13. februar 2004 endte ejendommen på tvangsauktion. Herefter købte og overtog Paul Opstrup ejendommen, og fortsatte sit arbejde i kirkebygningen.

Literaturhaus

I 2005 ser Literaturhaus dagens lys. Inspireret af litteraturhuse i Europa, og særligt i Berlin, etablerer Paul Danmarks

første litteraturhus i Møllegade 7. Pauls vision er at skabe et rum, hvor litteraturen kan udfoldes og mærkes. Han samler en tænketank bestående af en række forfattere, og det litterære hus får en flyvende start. Kirkebygningen er fra da af ikke længere et hjem og opholdssted, men derimod et etableret kulturhus. Det kommer til udtryk ved, at der indføres en strammere organisering og mere langsigtet strategi for stedet.

Det er vigtigt for Paul Opstrup, at der sker en transformation. Det første år kalder han bygningen for Ex-kirken netop for at tydeliggøre, at det ikke længere er en kirke. Literaturhaus indeholder mange af de samme tanker og ideer, som Stein og Esben forsøgte at føre ud i livet. Det handler om at bruge kirkerummet til noget andet og mere end det oprindelige religiøse formål. Huset skal tage imod folk, være levende og tilgængelig, men det skal ikke længere være som før – hverken en kirke eller byens brønd. Det afspejler sig i de mange kulturelle arrangementer, der i dag foregår i bygningen. Det er samtidig tydeligt, at Paul anerkender det arbejde, der gik forud for Literaturhaus. Som han siger: ”Stein og Esben var pionerer i forhold til at bruge kirken til noget andet, noget nyt og skabe liv. Jeg står på deres skuldre.”

Naborelationer ...?

Historien om kirkebygningen handler i høj grad også om reaktionerne fra lokalmiljøet. Efter metodisterne solgte

ejendommen, har der generelt været konflikter mellem ejerne af bygningen og naboerne. De største problemer har handlet om støjgener og tisseri i gaden. Dette har været dækket af Nørrebro Avisen, men fik også omtale i bl.a. Jyllandsposten i 2003.

Ifølge naboerne var der i årevis larm og ballade forbundet med anvendelsen af kirkebygningen. Problemerne startede allerede, da Stein og Speedy overtog ejendommen. Dengang var der dog forvirring omkring ejerskabet, som gjorde det vanskeligt at adressere en klage. Da bygningen efter Steins død blev forladt, var det jo ikke til at vide, hvem det egentlig var, som brugte kirkebygningen.

Det bliver mere tydeligt, da Esben overtager bygningen i 2002. Her spidser konflikten til. Dette på trods af at Esben havde indført et varslingssystem i forbindelse med aktiviteter i kirkebygningen. Stille aktiviteter blev varslet med en trekant (ikke at forstå som det homoseksuelle symbol), mens støjende og sene markeredes med et stjernesymbol. Naboerne var dog utilfredse med varslingssystemet, som de ikke fandt retvisende. Efter gentagne klager målte Miljøkontrollen et støjniveau over det tilladte, som er 25 decibel, og pålagde Esben enten at lydisolere eller dæmpe støjniveauet i bygningen.

Der blev herefter sat isoleringsplader for de store kirkevinduer for både at lyd- og varmeisolere bygningen. Ifølge Paul Opstrup handlede det dog i højere grad

om, at naboernes vægge var for tynde. Kirkens endevæg mod lejlighederne var trods alt 60 cm. tykke. Esben Banke mener da også, at det snarere handlede om at etablere en relation til naboerne end selve voluminen. Den gode naborelation er noget, som Paul gør meget ud af, efter han overtager ejendommen. Det er vigtigt at inkludere naboerne. Paul fortæller, at han bl.a. inviterer naboerne til landsholdsfodbold, som vises på storskærmen, og kom tisseriet i gaden til livs ved at installere to ekstra toiletter i bygningen. Der har dog været enkelte tilfælde, hvor naboerne har fået associationer til forgangne tider, men i dag har huset ikke længere den samme "vilde" karakter. Det virker til, at der er harmoni mellem arrangementer i bygningen og lokalområdet.

Kildemateriale

Bibelselskabet.dk

"Den Danske Metodistkirkes Historie – Men ét ved jeg", 2000, Kurér-Forlaget, Metodistkirken i Danmark.

Gunhild Mechta, Arkivar, Metodistarkivet, Kirkens Kontor, Stokhusgade 2, København.

Interview: Paul Opstrup den 21. november 2013 og Esben Banke den 20. december 2013.

Jyllands-Posten, "Naboklager over støj fra kirke", 29.12.2003.

Nørrebro Avis, artikler fra udgivelsesår: 1993-2005.

Spring-ud.dk

Tribune, 1. juni 2004.

Borgere, socialister og marskandisere i Ravnsborggade

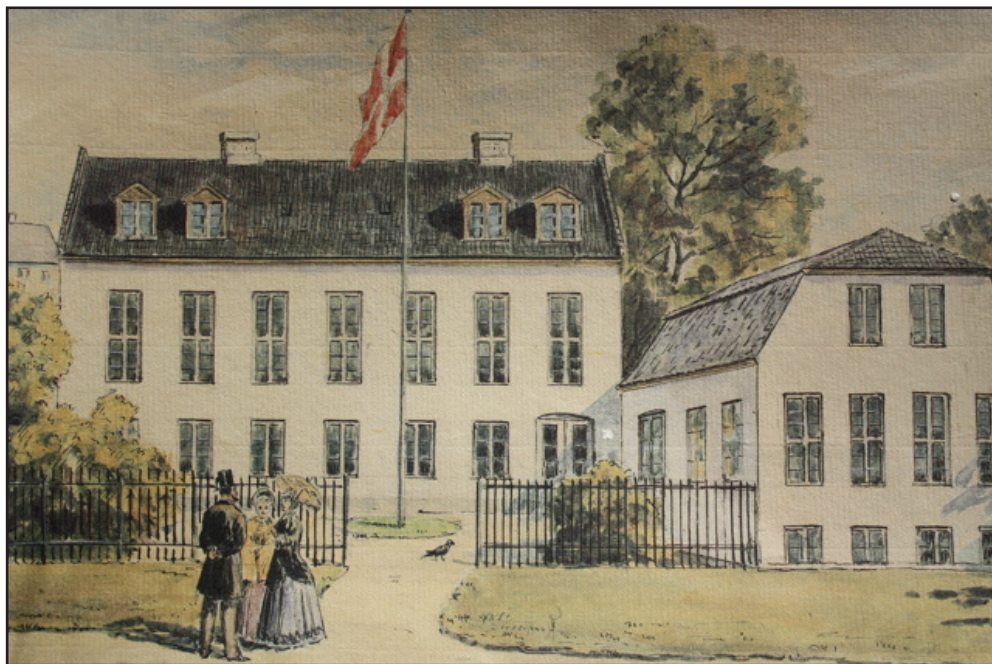
Af Karsten Skytte Jensen

Ravnsborggade blev navngivet 1858 efter landstedet Store Ravnsborg, hvis jord da var blevet udstykket, og over hvis jord gaden var blevet anlagt som en forlængelse af den oprindelige adgangsvej til Store Ravnsborg. Ejendommen omtales tidligst 1669 i formen Raufnsborg, men allerede inden svenskekrigene lå her en skanse med et hus. Huset betegnes på et svensk spionkort fra 1658 over København og omegn som byfogedens hus, og

det må derfor anses for sikkert, at det er byfogeden Klaus Iversen Ravn (død 1669), der har lagt navn til stedet. Han udnævntes til byfoged i 1638 og blev rådmand i 1660.

Udflugtsmål for københavnernes

Efterhånden blev området et yndet udflugtsmål for byens indbyggere. Der blev anlagt forlystelseshaver og udskækningssteder. I en af datidens

Store Ravnsborg, set fra Nørrebrogade omkring 1865.

Samtidig reklame for "Den stærke mand".

guiden kunne man læse følgende: "Om Sommeren søger Håndværks og Kjældermanden og unge Bursher til Værtshusene paa Vester – Nørre og Østerbro. Om Søndagen, når Vejret føjer, vrimler det Sommeren igjennem paa disse Steder med pyntede Mandfolk og Fruentimere, som ved Keglespil, Musik og Dans nyde Livet med en Fryd og Gammen som Mennesker i højere Regioner intet Begreb kunne gjøre om."

På den nedlagte Ravensborg skanse anlagde Johan Merhof i 1661 et gæstgiveri. Det var Nørrebros første værtshus, og også på nabogrunden, landstedet Store Ravensborg, blev der åbnet en kro, som

var meget søgt i 1700-tallet. En samtidig beretning nævner Ravensborg som stedet hvor man "bekommis om sommeren adskillig slags drich".

Tyskeren Johan Carl von Eckenberg, også kaldet "Den stærke mand", åbnede i 1722 et forlystelsessted med en fjællebod*) på en grund langs nuværende Skt. Hans Gade. Her optrådte han med sine kunster. Men Teateret i Lille Grønne-gade mente, at "Den stærke mand" brød deres privilegie. Og desuden optrådte han i kirketiden. Det fik Magistraten til at skride ind og forlange forlystelsesstedet lukket og "Den stærke mand" måtte derefter forlade landet.

*) bod eller skur bygget af brædder og især brugt til gøgl og teater på markedspladser el.lign.

Eksklusiv borgerforening

Store Ravensborgs grund strakte sig fra Nørrebrogade til nuværende Skt. Hans Gade. Den 5 tønder land store ejendom med hovedbygninger og gartnerier ejedes omkring 1800 af en gartner Mohr. Ejendommen blev i 1835 købt af "Den bestandig borgerlige Forening". Én af de mange klubber, der på den tid var på mode blandt Københavns håndværkere og akademikere. "Den bestandig borgerlige Forening" var stiftet i 1798. Klubben, der var meget eksklusiv, bestod af kun 100 medlemmer og havde foruden selskabelige også filantropiske formål. Således oprettede den i 1869 Wilians Stiftelse i Griffenfeldsgade. Stiftelsen

Nørrebro Teater i sin oprindelige skikkelse. Teatret brændte i 1931, men blev hurtigt genopført. Postkortfoto ca. 1910.

var fribolig for personer, der var eller havde været medlemmer af foreningen. ”Den bestandig borgerlige Forening” havde købt Store Ravnsborg på et heldigt tidspunkt og kunne i 1880’erne sælge ejendommen med god fortjeneste. De følgende år udstykkedes den store have og hele det tæt bebyggede kvarter, vi kender i dag, opstod. På en del af grunden opførtes i 1897 en stor boligejendom, der kaldtes Store Ravnsborg, efter det gamle landsted.

Nørrebro Teater

Teatret åbnede 7. juni 1886 som serveringsteater i varietélokalet i Store Ravnsborg på en bevilling, der ikke tillod forestillinger af længere varighed end 45 minutter og kun med et begrænset antal

skuespillere. Repertoiret har gennem tiderne hovedsagelig været i den lettere genre: revy, operette, farcer og lystspil. Mange populære skuespillere har optrådt på teatret, lige fra den folkekære Frederik Jensen til Osvald Helmuth, Else Marie og Poul Reichhardt og i vore dage Preben Kristensen og Per Pallesen. Osvald Helmuth fik her i 1929 sit store gennembrud med ”Ølhunden glammer” af Poul Henningsen. Og den kun 12-årige Buster Larsen debuterede på Nørrebro Teater i 1932. I en periode fra 1955 hed teatret Det ny Scala, men i begyndelsen af 1980’erne fik teatret sit oprindelige navn tilbage.

I 20 sæsoner, fra 1981 til 2001, hed teaterchefen Leon Feder, og han er således den,

der har ledet teatret længere end nogen anden. Nørrebro Teaters nuværende chef er Mette Wolf. Ligesom flere af sine forgængere er det hendes mål at modernisere morskabsteateret og få flere unge i teatret - for eksempel via de såkaldte Skrako-forestillinger (SKuespil, RAP og KOMedie) og Late Night Lørdage, som fusionerer koncert og stand-up.

Socialisterne

Lidt længere nede ad Ravnsborggade boede en overgang socialistføreren Louis Pio. Han var født i 1841. Efter Pariserkommunen i 1871 blev han grebet af den socialistiske tanke og udgav i maj-juni samme år nogle socialistiske skrifter, og fra den 21. juli udgav han bladet "Socialisten" sammen med fætterten Harald

Brix. Skrifterne og bladene blev trykt på Pios bopæl Ravnsborggade nr. 21 over gården. En murerstrejke i foråret 1872 blev anledning til at Louis Pio, Harald Brix og en skolelærer fra Sønderjylland, Poul Geleff, indkaldte til et folkemøde på Nørre Fælled den 5. maj 1872. Redaktionskontoret i Ravnsborggade blev bestormet og nyheden gik som en løbeild gennem arbejderkvartererne. Men myndighederne skred ind mod demonstrationen, og lederne, deriblandt Pio, blev anholdt den 4. maj 1872, natten før det berømte slag på Fælleden.

"Irma-pigen" fødes

Trods den udbredte nød og fattigdom, der i 1880'erne fandtes blandt brokvarterernes arbejderbefolkning, var der dog

Mælkeforsyningen Ravnsborg, oprettet i 1886 i Ravnsborggade, var forløberen for vore dages Irma-forretninger.

enkelte, der klarede sig godt. Det gjaldt bl.a. Karen Marie Schepler, der i 1886 åbnede et ismejeri i Ravnsborggade nr. 13, og uden at vide det med sin butik lagde grundstenen til Irmabutikkerne. Hendes søn, Carl Schepler, åbnede med udgangspunkt i moderens butik en lang række nye butikker og trak på sin viden fra moderens butik. Han kaldte firmaet "Irma" og siden har butikskæden udvidet og udviklet sig, så der i dag er 81 Irma-butikker, der alle ligger på Sjælland.

Varehuset Bulldog

På hjørnet af Ravnsborggade og Nørrebrogade, der hvor Fakta ligger idag, lå varehuset Bulldog, der blev brændt ned under Folkestrejken i 1944. Tyskernes trussel om at henrette sabotører førte til protester, hvilket igen ledte til tysk udgangsforbud. Dette udløste så Folkestrejken, hvor Nørrebro i nogle dage var i oprør. Der blev sat ild til varehuset, der havde en tyskvenlig ejer, og byg-

ningen blev plyndret. Det var lige før brandvæsenet ikke fik lov til at slukke branden. Varehuset blev aldrig genopført, men til gengæld blev der plads til det festlige gavlmaleri "Cykelpigen" af Seppo Mattinen fra 1993. Desværre er gavlmaleriet siden blevet delvis overmalet med graffiti.

En levende gade

I dag er Ravnsborggade ved at skifte karakter. Fra at være en næsten udelukkende marskandiser- og antikvitetsgade, er den fra omkring 2010 blevet en blanding af mange slags butikker og en inspirerende shoppinggade. Antikvitetshandlerne er dog stadig til stede i gaden og man kan stadig gå på opdagelse i deres skatte, som også breder sig i kældre og baggårde. I sommerhalvåret og til jul er der desuden loppemarkeder i Ravnsborggade, hvor både private og lokale handlende sælger ud af nyt og gammelt. Men ind imellem antikviteterne er der

Ravnsborggade i dag.

Multipladsen på hjørnet af Ravnsborggade og Skt. Hans Gade, foto: Christian Bang.

nu også kommet trendy tøjbutikker. Og udbuddet tæller også frisør, indisk brugskunst og andre specialbutikker. Men ingen shoppinggade uden hyggelige og imødekommende caféer og restauranter, og det har Ravnsborggade selvfølgelig også. Bevæger man sig videre ned i Ryesgade, finder man desuden gadens eget bryghus, Nørrebro Bryghus.

Multipladsen

Multipladsen ligger på hjørnet af Ravnsborggade og Skt. Hans Gade. Førhen lå her en noget forsømt indhegnet boldbane, som gennem et initiativ båret af lokale kræfter nu har fået lov til at udleve sit potentiale til fulde. Byrummet henvender sig til en række forskellige brugergrupper på både hvad alder og interesser angår.

Det centrale element er den forsænkede bold- og rullehockeybane, der i hver ende afsluttes med en let halvtagskonstruktion i træ og stål. Mod vejen omsluttet banen af en lav bande og bag denne står store sidde møbler i natursten. Desuden er der monteret en projektor på et tårn, der kan projicere op på en malet flade på en af gavlene.

Kilder:

Svend Aakjær, Mogens Lebech og Otto Norn: København Før og Nu, 1950.
Bent Jørgensen: Storbyens stednavne, 1999.
Erik Wassard: Ture i København, 1994.
Erik Hvidt: Men mest for sjov, 2001.
Dengang.dk
Wikipedia.

Andersen & Berner, Danmarks sidste hattefabrik

Af Jan E. Janssen

Hattemagere har senest i det 16. århundrede eksisteret som en afgrænset gruppe blandt de københavnske håndværkere og havde også deres eget laug. De udgjorde altid en mindre men kontinuerlig del af håndværkere i byen. I 1877 arbejdede ifølge Vejviseren 42 hattemagere i hele byen, men kun en af dem på Nørrebro. Han hed Meyer og havde et værksted i Nørrebrogade 17. Ti år senere var der 45, men nu var der 5 på Nørrebro. Derefter begyndte fabrikkerne at udkonkurrere de selvstændige håndværkere, men i 1897 var der stadig 38, hvoraf som ti år før 5 på Nørrebro. Og yderlige ti år fremme, i 1907, havde hele byen 42 hattemagere, 6 hattegrossister, 2 fabrikker og 2 butikker med modistartikler. 6 hattemagere holdt til på Nørrebro. I 1950'erne var der 6-8 herrehattebutikker igen i København. Ældre københavnere ville kunne huske Gunni Larsen i Falkoner Alle: ”De har hovedet, vi har hatten!”

Hatte var en uadskillelig del af menneskelivet. I over to tusinde år var det i Europa utænkeligt, at nogen færdedes uden hovedbeklædning i det offentlige rum: unge og gamle, mænd og kvinder, fattige og rige, man gik aldrig uden hat, kasket, hue eller tørklæde. Men omkring 1960 var det indenfor ganske kort tid

ikke længere en selvfølge. Kvinder og mænd i Danmark viste sig pludselig at være barhovedede. Der har sikkert været forskellige forklaringer, herunder den ene, at sporten endelig blev det toneangivende forbillede for de fleste danskere, er måske den mest overbevisende. En anden er den med at personbilerne fik en lavere højde. Men konsekvenserne viste sig at være åbenlyse: modisterne på Nørrebro lukkede en efter en, hattemagerne og hattefabrikkerne i hovedstaden forsvandt indenfor en kort årrække. I 1950 fandtes der kun to herrehatteudsalg på Nørrebro, Braun og Jensen, begge på den centrale Nørrebrogade. At det stadig vrimlede med modistbutikker er en anden sag. Efter krigen fandtes stadig en håndfuld familieejede kasketværksteder såsom Katz i St. Kongensgade og Fisch på Amager, der fra 1943 til 1945 havde været ansat i svenske kasketfabrikker. Men tidens tegn var klart. Direktør Bjarne Senn lukkede i 1970 for altid den største fabrik, Dansk Hattefabrik A/S i Skodsborg, inden den ville have været insolvent.

Selvfølgerlig forsvandt hatte ikke fuldstændigt. Uniformer, teatrene, væddeløbsbanen og den ældre generation blev ved med at efterspørge dem. Men i mange

år var François Petitgas i Købmagergade 5 Københavns eneste butik, der havde et sortiment af irske, franske, engelske, tyske men ingen danske herrehatte. Den internationalt kendte modist Susanne Juhl i Store Kongensgade 14 har knapt nok konkurrenter indenfor landets grænser. Susanne Juhl begyndte hos Ingeborg Larsen i butikken på Nørrebrogade 94. De fleste af hendes kunder er udlændinge. Den tredje er Q—HATS eller Båndsalonen i Larsbjørnsstræde 15. Ejeren Per Falk Hansen kommer oprindeligt fra Svendborg, blev færdiguddannet som modist i 1986, uddannet hos en underleverandør af Birger Christensen, har undervist flere steder i Danmark, men lever af bestillingsarbejde på eget værksted med butik, den første i Griffenfeldsgade 28, den næste på Gammel Mønt og derefter en halv snes år i Ny Adelgade. Han har en fast kundekreds af teatre og kvinder fra 40 år og opad. Han importerer hattepynt fra hele verden og har Nordens største udvalg i hattefjer.

Strikkehuer og de oprindeligt amerikanske prisbillige baseballkasketter har i de sidste fyre år været hver mands og hvad der angår huerne hver kvindes foretrukne hovedbeklædning og disse produkter er for hovedpartens vedkommende masseproduceret i lavtlønslande. De religionsbaserede hovedtørklæder (hijab) hos mange Nørrebrokvinder og – piger er derudover i de sidste tyve år blevet et mere og mere iøjnefaldende islæt i bydelen.

Nørrebro er i vor forestilling et klassisk arbejderkvarter og arbejderkvinder undgik de borgerlige damehatte. Men den opfattelse er der ikke belæg for i historien. Ellers kan man ikke forklare de mange modistbutikker i bydelen, som jo måtte have et publikum at leve af. I 1950'erne var der ifølge en mundtlig oplysning fra hattefabrikant Arne Siefert alene i Nørrebrogade 17 og i Blågårdsgade 12 hattebutikker. Tallene inkluderer herrehatteforretningerne. Modsat Sverige og Norge var hattebutikker i Danmark kønsadskilte. Ganske almindelige kvinder, unge som gamle, ville have følt sig utilpas uden en hovedbeklædning, når de gik udenfor døren. På ældre fotografier kan vi se, at også børn sjældent var barhovedede. At have en hattebutik var et levebrød på Nørrebro. En god del af butikkernes omsætning bestod også af omsyninger, hvor kunderne fik moderniseret deres hat.

Hattemagere har i flere hundrede år drevet deres håndværk i København. Også for denne branche medførte manufaktur i det 18. århundrede og fabrikker i det 19. århundrede nye former for produktion og afsætning, om end de overleverede færdigheder også gjorde gavn i maskinernes epoke.

Fælles betegnelsen filt dækker over flere forskellige kvaliteter fra hårfilt, baseret på kanin eller bedre hare eller endnu bedre bæver, mens muldvarp nok hører historien til. Så var der selvfølgelig også

uldfilt. God hårfilt hedder velour og når den er rigtig fin hedder den melusine. Den vaskede, vævede, valkede og kartede filt fra filtfabrikken er udgangsmaterialet, som klippes, filtes videre, valkes igen, appreteres med shellak, lim og stivelse, farves, trækkes ud - et arbejde, der krævede megen fysisk styrke, jo mere arbejderen hev i det, jo mere fik man ud af filten - slibes, lakeres og presses indtil den bliver spændt over formen af træ, sjældnere letmetal og får den ønskede hats form og til sidst sys bånd, rem og etiket i og på og en sidste pudsning gør den klar til udstillingsmontren eller hatteæskan. Faggløserne som stump (tysk), det samme som cornet (også fransk), capeline (fransk), en rund puld med skygge, og grosgrain for en slags repsbånd (fransk) fortæller om fagets europæiske rødder. Denne internationalisering med bl.a. maskiner fra England og importeret filt, strå og hattepynt fra adskillige leverandører rundt omkring i Europa, hvis agenter mødte op i Danmark, fortsatte indtil det sidste århundrede.

Her skal der berettes om den sidste hattefabrik i Norden, Andersen & Berner, Nørrebrogade 45 C, 4. sal til venstre. Den nuværende virksomhed er faktisk udsprunget af en tidligere hattefabrik og senere en gros handel, da to faglærte medarbejdere gjorde sig selvstændige. Den oprindelige fabrik går tilbage til 1916 og hed Skandinavisk Straa- og Filthattefabrik, grundlagt af brødrene

Jacob og Abraham Siefert. Abraham (født 1900, død af leverkræft i 1973), uddannet kasketmager og hans storebror Jacob, begge født i Białystok i det daværende russiske Polen, udvandrede i juni 1901 til København på vej til USA. Men familien krydsede aldrig Atlanterhavet. Abrahams kone var yngste datter i en familie med mange skræddere og var indvandret fra Riga. Ergo oprettede hendes familie et skrædderi i Indre By. De to brødre begyndte i 1916 i en 4. sals lejlighed i Grønnegade med indgang fra baggården ud mod Pistolstræde, der blev indrettet til hjemmesystue med syv allerede i Danmark fødte søskende, der blev sat til at klippe og sy herrehatte og kasketter af stof, fordi filt var dyrt og stof i de år var moderne. Kasketsyningen var en arbejdsintensiv færdighed, en over hundrede år gammel teknik, som jøder havde medbragt fra Polen. Den krævede en hel del tålmodighed og lærenemhed hos børnene at arbejde med færdelste blokke i forskellige mål. Teenagebrødrene medbragte efter arbejdet hos mesteren ekstra opgaver med hjem til familien, som de var blevet bedt om at gøre færdig om aftenen og om natten. Mesteren kunne ellers ikke følge med i efterspørgslen. Det tog de yngre søskende sig nu af og hele familien sad og klippede og syede. De færdige hatte blev i begyndelsen afleveret til bundtmagerfirmaet Goldstein & Søn, der også havde en meget stor afdeling med hovedbeklædning.

Et lakerings-kar til at give hattene en omgang lak.

På et tidligt tidspunkt gik familien over til udelukkende at sy damehatter. Det var oprindelsen til en rigtig lille fabrik. Abraham og Jacob kombinerede snart systuen med detailsalg. I 1922 åbnede den første detailforretning på Gothersgade 36. Frem til krigens start i 1940 åbnede butikkerne "Fransk Mode Bazar" på Torvegade, "Mona" på Nørrebrogade 8, "Østerbros Mode Magasin" på Østerbrogade 110, "Linda" på Amagerbrogade 103 og en butik på Store Kongensgade 23. I 1934 og 1935 åbnede to butikker i henholdsvis Malmø og Helsingborg, begge med navnet "Standby", fordi det ønskede firmanavn Standard allerede var optaget. Butikkerne handlede med damehatter og hattene kom fra systuen på oprindelig Gasværksvej 15. Det kostede ikke en bondegård at indrette en butik dengang og senere sørgede man også for at bygningen, den lå i, blev købt. I et halvt århundrede frem til 1975 har firmaet i alt haft 22 egne butikker, eftersom man både åbnede og lukkede løbende. Modistbutikkerne lå på forstædernes hovedgader, der hvor stormagasinerne var fraværende og de fleste kunder boede. Butikkerne fik til sidst alle sammen det samme navn: "Yvonne Damehatte". De store overskud efter 1930 blev i 1932 bl.a. placeret i en grund på Henningsens Alle 62 i Hellerup og efterfølgende i en villa på samme grund. Jacobs familie erhvervede sig en ti værelses lejlighed i Østbanegade 10 på Østerbro. Et sommerhus i Hornbæk var der også råd til.

Brødrene Siefert' medarbejdere var meget dygtige til at udnytte hele materialet til sidste kvadrat-centimeter, prisen kunne også derfor holdes nede og fra begyndelsen af 1930'erne gik afsætningen over alle forventninger. Nu kom der specialister ind i firmaet: modister, maskinsyeresker, stråsyeresker og de såkaldte kopister, der syede efter modisters mønstre, alle fire med hver sin fagforening. Fabrikken tegnede aldrig en overenskomst, men mange medarbejdere var stabile og der indtraf flere 50 års jubilæer i virksomheden. Tarifferne blev altid overholdt og gerne også overgået med en krone eller to. Derfor manglede der heller ikke nye ansøgere og både fabrikken og butikkerne havde altid et pænt antal elever.

Råmaterialerne måtte i de fleste tilfælde importeres fra udlandet. Før krigen indtil Krystalnatten var Berlins hatte- og filtindustri de vigtigste leverandører for Skandinavisk Straa- og Filthattfabrik. Importen involverede en vis rejseaktivitet, for eksempel efter krigen til den lille by Lindenberg i Allgäu, som havde afløst tekstilbyen Berlin som førende i Europa med råmaterialer til stråhatter og filthatter. Der er højst en fabrik tilbage i Lindenberg. En vigtig samhandelspartner var Maridafabrikken, egentlig Heymann, i hattebyen Luton i Bedfordshire. Heymann, udgået fra det store foretagende Nathan Friedmann i Berlin, og Abraham Siefert havde allerede mødt hinanden i 1939. Eller den lille franske by Chazelles-sur-

Lyon, der med hele 18 små fabrikker havde specialiseret sig i capeliner til stråhatte. Grossisten Jacob Isler AG i Wohlen (Schweiz) leverede stråborter til det meste af Europa og naturligvis også til Siefert. Schweiz var også det land, hvor man hentede maskiner, fordi de schweiziske slibemaskiner var verdens bedste. Det argentinske Toscana-skind fik man fra Østeuropa. Det havde lige så lidt at gøre med Toscana som panamahatte med Panama. De billige hatte af Toscana-lammeskind var en af de store salgssucceser for et halvt århundrede siden. Ægte pelshatte af mink lavede fabrikken af de afklippede pelsstykker, som kunderne kom med, da moden sagde, at nu skulle alt være kortere. Stofblomster og fjer var en specialitet fra det sydlige DDR. Færdige kvalitetsdamem hatte fik fabrikken gerne sendt fra bl.a. P. Ladstätter & Söhne i Wien. Til appretering anvendte hattenemagerne lak, fortyndet med sprit som shellak og benlim, efter krigen snedkerlim, fordi den var billigere. To gange om året, i december/januar og i juni/juli afholdtes den store hattenmesse i Rhein-Main-Halle i Wiesbaden, senere i Düsseldorf, hvor op til 600 af verdens producenter mødtes og udstillede deres varer efter krigen. Herhjemme svarede Grøndal Centrets messer til de tyske, blot i mindre målestok, og her var brødrene Siefert repræsenteret.

Fabrikken eller rettere systuen lå efter Gasværksvej også i Bredgade og indtil

1953 i Købmagergade 48 i både forhus, sidehus og baghus og herfra flyttede den midlertidigt til en provisorisk 2. baggård på Gl. Kongevej 33, indtil ejendommen Stengade 36-38 var klar til indflytningen, hvilket skete i 1956. Ejendommen var blevet sprængt under krigen, men bygget op igen og købt af Skandinavisk Strå- og Filthattfabrik. Da fabrikkens produktion kulminerede, havde den 125 ansatte inklusive butiksassistenterne.

Udflytningen var ganske typisk for fremstillingsvirksomheder i Indre By med pladmangel og parkeringsproblemer. Da Stengadeejendommen stod for fald i 1981 i forbindelse med saneringen af den ældste del af Nørrebro, måtte man vige pladsen. Et trykkeri og et tapetserfirma i snedkeriet H.P. Hansen & Søns C-bygningens 4. etage bag Nørrebrogade 45 var holdt op og det var nærliggende at flytte hele inventaret med sækkevogne de få hundrede meter til den på Stengade nr. 5's åbne gård foran C-bygningen. Det var i 1983. Betegnelsen fabrik dækkede allerede dengang ikke længere realiteten, når definitionen af begrebet fabrik i Danmark krævede mindst seks lønmodtagere, men maskiner, inkluderet i definitionen, de var der.

Brødrenes personligt ejede firma blev først et interessentselskab og i 1968 et aktieselskab, hvor man skilte en gros- og detail-afdelingen ad. Abrahams søn Arne, født 7. august 1933 i Hellerup og udlært

John Andersen og fru Olsen.

den 25. august 1955 var bestemt til at indgå i familiefirmaet. Hans læreplads lå i venstre hjørneejendom Nørrebrogade og Ravnsborggade, der hvor der nu ligger en filial af en saftkæde med et amerikansk navn. Butikken forhandlede mest modepynt og stoffer. Da farens bekendt Heymann i Luton var på et af sine to årlige firmabesøg i København, havde han udover sin kollektion, der altid bestod af de samme tre dele, ”helt tilfældigt” sin billedskønne datter Mary Ann på 16 år med. Han havde ingen mandlig arving. Arnes far var måske ikke helt afvisende, men af en eller anden grund blev de to virksomheder aldrig slået sammen. Arne mødte hende adskillige gange igen på Düsseldorf-messerne, hvor hun købte stofblomster til sin fabrik i Luton. Den unge Arne

overtog fars og onkels firma, det vil sige fabrikken og butikkerne, efter farens død i 1973 og købte sin onkel Jacob ud i 1974. Fra det år blev der lukket og solgt en butik om året, den sidste i 1985. På den måde var det underskudsgivende detailsalg skåret fra og kun en gros-forretningen blev tilbage. Ophørsudsalgene fandt sted i de strategisk vigtige måneder november til januar med 50 % rabat og indbragte hver gang et pænt overskud.

I 1990 blev lejemålet 4. til højre opgivet. Arne Saietz flyttede med sit firma videre til Godthåbsvej 30 på Frederiksberg, mens Andersen beholdt sine fabrikslokaler på 4. sal til venstre. Arne Saietz begrænsede sig til en gros-salg i Danmark, Sverige og Norge. I dag findes firmaet på Mathilde Fibigers Vej 13, hedder Hattekompaniet

og ejes af familien Saietz i tredje generation. Firmaet har i 1999 taget tilnavnet Hattekompaniet og udvidet forretningsområdet til også at dække hovedbeklædning til herrer ved import fra flere europæiske lande. Således importerede man de originale dame- og herrehatte fra Mayser i Tyskland. I de sidste år har Arne neddroset aktiviteten, der handles kun med varer fra det eksisterende lager og nye kollektioner kommer der ikke mere. Sidst i 1990'erne var der to rejsende og to-tre syersker tilbage. Fru Olsen, den sidste af hans syersker, oprindelig næstformand i modisternes fagforening, stoppede i 2007, eftersom hendes høje alder, hørelose og syn satte et punktum for

hendes halvdagsarbejde ved symaskinen inklusive frokost med Arne nede i kælderen på Mathilde Fibigers Vej. Men hun får regelmæssig besøg af sin gamle arbejdsgiver, der kommer med en ny forsyning med de elskede saltgurker, en østeuropæisk specialitet, som fru Olsen lærte at kende i firmaets tjeneste for fyrré år siden. Arnes datter stod i 20 år på sidelinjen og har ordnet regnskabet, hvilket hun stadig gør i 2015.

John Andersen (født 1925, død 2013) og Flemming Svend Berner (født 3. juli 1926, død 1971), begge fra Søborg, der var ansatte hos fabrikanten Saietz, var blevet modne til at starte for sig selv og fik efter krigen af deres fra Sverige

Hattefabrikken for en generation siden. Foto: Kim Larsen.

hjemvendte arbejdsgivere både velvilje, opmuntring, værktøj og meget andet til at starte for sig selv, ikke uden faderlig støtte, råd og vejledning fra den mere erfarne ældre mester Abraham. John var i sin tid mere eller mindre tilfældigt kommet ind i hattebranchen, da hans far, der var grønthandler, pressede den unge mand på femten år til at tage en ordentlig uddannelse i stedet for at virkeliggøre sin ambition som musiker. Han spillede klarinet i sin fritid. De to unge kompagnoner grundlagde deres egen fabrik i 1946, et år efter besættelsen i den ene families kælder i Brønshøj. De begyndte officielt i Metropolejendommen på Frederiksberggade, som skofabrikken Hector havde, i et baggårdslokale på 10 m² og snart med lokaler på 200 m² inklusive en stor bolig. Da John i lavsæsonen

sidst i 1940'erne undte sig en tur med Nordekspressen til Paris og erhvervede der et par kasser med de i Danmark ukendte hatteforme, da havde han faktisk fundet en guldåre. Hans nye hatte i fransk stil vakte furore i København og omegn og mange modebevidste mænd ønskede sig sådan en moderne hat. Først i 1949 fik John Andersen sit næringsbrev. John var en klassisk Nørrebro-type, fuld af rappe bemærkninger, ligetil og fra en gammel arbejdspladskultur med hjælpsomhed, drilleri (øgenavne var så afgjort en selvfølgelighed) og det modsatte af den ellers i industrialderen opståede sammenbidte lønmodtagerkultur, hvor folk ofte tavst knoklede indædt for tidligt at komme hjem og væk fra maskinlarm og snavs. Men han kunne også være indelukket og selvudslettende. Berner

Mester og lærling, Arne Saietz og Stig Andersen.

var med til 1970-71, også efter flytningen til Kompagnistræde, men oplevede ikke mere flytningen af hans og Johns virksomhed til Glostrup og Stengade. Efter at han havde trukket sig og var blevet købt ud af John, forpagtede han et værtshus på Polititorvet, men døde få år efter, måske af alkoholmisbrug.

Johns søn Stig kom som fjortenårig fra Dragør til sin fars arbejdsplads i Stengade og fik en kontrakt den 1. august 1979 hos Arne Saietz med henblik på uddannelse som sælger. Han kunne godt lide at være her og med sit dengang fyldige hår hed han ikke andet end Krølle. Moren drev en hatteforretning på Amagerbrogade, arbejdede en overgang også i Stengade og passede derefter en af fabrikkens detailbutikker, hvor ægtemanden John og Arne Saietz leverede hendes varer.

Det er ikke mere end halvanden generation siden, man også kunne finde hattefabrikanter andre steder i byen, f.eks. Tode i Store Regnegade eller Hugo Brammer på Frederiksberg. Nu er der kun Nørrebrogade 45 C, 4. sal til venstre tilbage. Denne adresse er efterhånden blevet så berømt, at de mange udenlandske besøgende i Rud. Rasmussen Snedkerier får i tilgift et besøg oppe hos "the hatter", "le chapelier", "der Hutmacher", hvor de kan opleve en fungerende hatteproduktion i et overrumplende historisk miljø. Og da Stig har overskud og lyst til at vise rundt og fortælle, får de nysgerrige en oplevelse

for livet. Han taler og forstår engelsk og forstår tysk. Han er glad for at få besøg og er overbevist om, at alle, der kommer op til ham på 4. sal, også har noget at byde ham, en fortælling, forskellig viden og forskellige livssyn. Skulle de ønske sig en hat, gør han sig umage at finde lige den type hat, de måske drømmer om. Efterhånden kommer unge fra hele verden op til ham.

Her på Nørrebrogade findes overleveren, som har evnet at samle de sidste kunder og gennem dygtige materialeindkøb, flere årtier gamle forretningskontakter i ind- og udland, en fornuftig husleje samt afflytning af nye modesignaler, at drive sin far John Andersens "fabrik" videre på et aldeles sundt grundlag, som mange nye butikker i tekstilbranchen kun kan drømme om. Han nænnede ikke at ændre firmanavnet efter at to grundlæggere ikke var der mere. For et etableret navn har erfaringsmæssigt en vis værdi og det åbner døre. For eksempel køber han ikke filt i de helt store kvanta, men i mindre leverancer i flere omgange, og så godt som altid i Italien og det gøres helt bevidst. Shellakken kommer stadig fra Strower i Bremen, som allerede fabrikken i Skodsborg gjorde, men nu af miljøårsager i en ringere kvalitet. Nu er det omkring tre tusind håndsyede hatte, der forlader værkstedet årligt. Han besøger ikke længere messer, fordi de afholdes ikke længere, men kan stadig finde på at lede efter bestemte loppemarkeder i Danmark og udlandet,

John og Stig, far og søn.

hvor han leder efter antikt tilbehør med genbrug for øje. I de senere år har Stig også bemærket sig, at herrehatte er vendt tilbage hos de unge, der vil skille sig ud, men starter med en billig hat “made in China” og ganske naturligt efterstræber en kvalitetshat, når de nærmer sig en god stilling med fast indtægt. Stabile kunder er de danske teatre og filmselskaber i Europa og Hollywood.

Det faktum, at Andersen & Berner overlevede de andre, førte til at Stig ofte ganske billigt eller ligefrem gratis arvede redskaber, forme og materialer fra de lukkede værksteder rundt omkring. Der står stadig gamle maskiner, bygget i Manchester, fra den efter 1970 lukkede Dansk Hattefabrik i Skodsborg. Disse maskiner kunne engang producere capeliner og de i Sverige, Norge, Irland og England så eftertragtede spejderhatte fra

Skodsborg. Maskinerne blev overdraget til Arne Siefert's fabrik, efter at Skodsborg blev nedlagt i 1970 og dens farvermester Hans Bellers flyttede med til København, så kan kunne leve som pensionist ved at fortsætte med spejderhatte. Det foregik på 4. sal i Stengade 36. Han blev ved til sit sidste leveår. Det var ham, der satte den syttenårige knægt Stig i gang, da farmerhatte kom på mode i USA og efterspørgslen blev enorm. Stig fik 1 krone per styk og var så hurtig, at de 250 hatte om dagen gjorde den gamle farvermester helt konfus og rystende over hele kroppen, kan Stig stadig huske i dag. Hans Bellers sad også en dag fast i en maskine og kunne ikke få sin trøje ud igen og det var også ham, der en gang glemte en plastikspand med shellak på en varmeplade, så der bredte sig en gennemtrængende duft i fabrikkens kælder. Det var også Bellers, der sørgede

Hattefabrikken har intet mindre end 5.000 hatteforme og de står tæt pakket fra gulv til loft.

for at Skodsborgfabrikkens kostbare trykfarvemaskiner, der kunne indfarve filt i farvebade under atmosfærisk tryk, kom i nye hænder hos Bayerische Wollfilzfabrik i Günzburg. Men fabrikken har solgt den videre for en del år siden. Herefter har ingen i Norden været i stand til at indfarve hattefilt. At lave 200 farmerhatter om dagen var ikke småting. I Johns tid var Skodsborgfabrikken førende i Norden og en vigtig leverandør af hans filt. De mange farvenuancer fra den tid kan ikke længere fremstilles.

Fabrikslokalet i dag består for det første af en stor samling med over tusind hatteforme og blokke, der i dagens

priser svarer til en pæn formue, og der kommer hele tiden nye til. De gør det muligt for Stig at operere med et nærmest ubegrænset antal hattetyper og størrelser. Mange blev købt brugte på loppemarkeder, herunder i Lille og Paris, fordi nye forme er dyre og koster fra 3.000 kroner og opad. De gamle forme er i dag usælgelige, hvor de for en generation siden ville have indbragt det samme som de kostede som ny. Formene blev for en generation siden skåret i lindetræ på Østerbro hos Herluf Petersen på Gartnerivej. Der var her, at man første gang fandt ud af at skabe forme af letmetal. Petersen var et af de tre fire firmaer, der leverede de uundværlige

Stig Andersen har lavet hatte, siden han var fem år. I dag er han blandt de sidste, som holder fast i det gamle håndværk.

forme. Så findes der et hav af alle slags æsker, de fleste genbrugsæsker, bl.a. fra Rud. Rasmussens møbelemballage. To dampstrygemaskiner, en lille og en større fra Italien, er uundværlige arbejdsredskaber. Så er der en elektrisk pudsemaskine til at børste med og en stivemaskine med håndsving, der skal kunne klare omtrent hundrede hatte på en arbejdsdag. To symaskiner, et specialstrygejern til båndstedet, en hatteskyggeudvider, en hovedmåler, undersættere til forøgelse af hattens højde, skabeloner til formning af kasketskygger, metalhandsker til at holde det brandvarme råstof, krogsakse og andet værktøj som formailleur, bidetang, knibtang, gummihammer til femdelte blokke og et noppejern, de fleste omkring halvfjers år gamle og opkøbt samlet som et helt vognlæs fundet i kælder under en S. A. Petersens tidligere hattefabrik i Glostrup, som brødrene Saietz havde opkøbt og lejet sig ind i, fordi de skulle bruge firmaets aktieselskab til deres eget firma. Et eller andet sted står der også en gammel confirmateur, et indstilleligt hovedmåleapparat af stål, som Susanne Juul bruger som sit firmalogo. Der foregår ingen farvning her og de stumper, som Stig køber, er allerede trykfarvet i specialmaskiner i stumpefabrikkerne. Det man ikke tænker over, er den tid det tager at indpakke de færdige hatte. Og omsat til løn, er det en ikke ubetydelig del af varens pris. Pakkerne overlades til Post Danmark, inden de finder deres vej til Japan eller Amerika.

Andersen & Berners Hattefabrik sender hver måned 100 jonglør-hatte til Japan. Jonglør-hattene består af tre lag for at give dem tyngde.

En af Stigs største salgssucces'er er jonglørhatten. I sommeren 1994 eller 1995 kom jongløren Niels Poll op til ham for at få lavet en ekstra jonglørhat. Han havde sine tre-fire aflange hatte med, men Stig fandt ud af, at han ved at lave hatten rund, kunne gøre det meget nemmere for Poll at navigere den i luften. Tippet spredte sig hurtigt bl.a. til Japan og i dag leverer Stig jonglørhatter til gøglere over hele verden, fra Australien til USA, blot ikke til Danmark. Kunder mangler der ikke.

For fem år siden kom designeren Henrik Vibskov ind og ønskede sig hatte til sine butikker. Han blev ikke den eneste og jævnligt kommer der nu designere, der leder efter aktuelle hovedbeklædninger til piger. Skuespillere, musikere og kun-stnere dukker nu også op og kigger efter en passende hat. Indtil da var det først og fremmest teatrene i Danmark og i udlandet, der sikrede fabrikkens eksistens.

Stig har måske i al sin tid heroppe været en samlertype og det kan også ses i et af rummene, hvor antikke møbler, lamper og malerier fylder lokalet. Mange kontakter med kolleger, der var ved at gå på pension, bevirkede, at han sugede deres viden og erfaringer til sig. De talrige besøgende har også bidraget med bredere viden udover det snævert faglige, som den evigt nysgerrige Stig tilegner sig. I og med at han ikke har nøjedes med kerneopgaven, opskæring, trækning og presning af filten, men ganske naturligt påtog sig den videreforarbejdelse, som oprindelig kun kvinder, nemlig modisterne, stod for, måtte han lære af pensionerede eller stadig aktive piger i branchen og han har stadig en kvindelig medarbejder, der kommer om lørdagen og syr. Det er den 31-årige Lotte Lind, der kommer en gang om ugen og er på vej til at blive skrædder. Før havde han den meget dygtige Sine Holten. Hun var

der i tre år. ”Hun er simpelthen unik”, siger Stig om Sine. Stig har aldrig haft en lærling eller svend. På spørgsmålet om det ville været muligt for håbefulde begyndere at grundlægge et værksted som hans i betragtning af en gryende efterspørgsel efter kvalitetshatte, så er Stigs svar helt klart. I dag er det blevet helt umuligt at begynde fra bunden, fordi de gamle forme og redskaber fra lukkede værksteder ikke længere kan findes på markedet. Markedet er stort set tomt i dag og en investering i nye forme er illusorisk med nutidens priser. Rundt omkring i Vesteuropa og Italien findes der rigtignok stadig talrige lokale små traditionsvirksomheder, baseret på en familie med højst en-to ansatte som Stigs. De overlever og de har deres faste kunder, men de ønsker ikke eller magter ikke at vokse.

Litteratur:

Hånd & Værk: Dansk hattefabrik. Nr. 4, 2012

René Mølskov: Den sidste hattemager. Nørrebro Nordvest Bladet 15.10.2007.

Torben Senn: A/S Dansk Hattfabrik – Skodsborg. Søllerødbogen 2005. s. 64-102. (Torben Senn sørgede for, at mange fotografier fra fabrikken blev gemt og de ligger nu i Rudersdal Museerne).

Nogle barndomserindringer

Af Gurli Thuneby

Foreningen har modtaget disse erindringer, som er skrevet i anledning af de mange projekterede ændringer, der er ved at ske i området omkring Nørrebro Station.

Lundtoftehus

Fra jeg var 4 til jeg var 22 år, boede jeg i den samme ejendom på Nørrebro: Lundtoftehus – i 4 forskellige lejligheder. Min familie flyttede dertil fra en fugtig lejlighed med lokum i gården på Sjællandsgades Sidealle. Selv om de flyttede til mindre plads, nemlig en 1-værelse med alkove, var de lykkelige, for her var centralvarme og badeværelse med badekar og toilet med træk og slip.

Vi kom til at bo i en lejlighed ind mod gården, men det var helt perfekt, for min far havde en lille budcentral i Bregnerødgade (også i Lundtoftehus), så når han gik ud af bagdøren dér, kunne han signalere til min mor på den anden side af gården. Eller de brugte et kodesystem: Når der var ture, der skulle køres, blev en bamse sat op i vinduet. Så kunne han nøjes med at gå op til lejligheden, når bamsen var oppe.

Dengang – i begyndelsen af 1950'erne – var min fars motorcykel ofte det eneste motorkøretøj, der holdt i gaden. På et tidspunkt fik vi et ekstraapparat til telefonen, og jeg husker stadig nummeret:

Taga 7284. Min fars budcentral havde et fint navn: Stjernecentralen. Men i flere år var han selv det eneste bud, og han begyndte forretningen med en ladcykel.

Min mor havde været bagerjomfru, da de mødte hinanden, og hun fandt hurtigt vejen til hans hjerte, da det stod i hendes magt at servere halve og kvarte lagkager (der ikke kunne sælges), når de holdt stævnemøde på hendes værelse om aftenen. Da jeg så meldte min ankomst, var det slut med at være bagerjomfru, og hun tog i stedet mange slags hjemmearbejde, der var dårligt betalt.

Området under højbanen

Efterhånden som jeg og alle de andre børn i gården voksede op, brugte vi store dele af højbaneområdet som legeplads. I Bregnerødgade tættest på Ørnevej havde en kludegrosserer lejet sig ind i området under højbanen. Han hed Svendsen og var en flink mand: Hvis vi unger opførte os nogenlunde ordentligt, måtte vi lege på grunden, hvor der stod en gammel, udrangeret bil, vi måtte ”køre” i. Han havde en schæferhund, som kunne være

lidt bøs, men når vi var godkendt af Svendsen, tolererede den os. En af de andre damer i vores ejendom sorterede klude hos Svendsen, og af og til fandt hun noget, der fristede. Om hun blot tog det, eller købte det for en slik, ved jeg ikke. Men min yngste brors dåbskjole var et fund fra Svendsen. Men det gik galt for Svendsen: En dag fandt man ham hængt i en af de bunkere, der lå overfor banen.

Længere nede ad Bregnerødgade op mod banen var en vulkanisør og en bogtrykker, og på et tidspunkt var der en mand, der hed Kofoed, som åbnede en plasticfabrik dernede. Dér fik min far aftenarbejde, da vi efterhånden var blevet en familie på 5. På det tidspunkt var familien også heldig

at kunne flytte ind i en 2 ½- værelses lejlighed i samme karré.

Under banen hen mod stationen lå først Eva-klubben, en natklub, hvor det af og til gik meget livligt til. I et billigt spisehus, som var godt besøgt, kunne man købe middagsmad til at tage med hjem, - man skulle bare have en skål eller to med. Boller i karry og ris var en af retterne. Jeg husker også La Bella, en isenkræmmer, der solgte meget forskelligt fra cykler til porcelæn og lampekærme. Resten husker jeg ikke, kun at der på et tidspunkt åbnede en mindre forretning med kuglelejer, SKF. Længst henne lå stationsområdet med ”afgangshal”, toiletter, billetkontor og – midt på den store trappe – det lille

Nørrebro Station og Lundtoftegade (i dag Folmer Bendtsens Plads) set mod Nørrebrogade, ca. 1950.

rum, hvor billetkontrolløren sad. Der var også en kiosk, der var åben til kl. 10 om aftenen, herfra solgtes mange cigaretter, og man kunne købe nogle meget små pastiller for 25 øre: Senta. På forsiden var et romantisk par under en fuldmåne garanti for, at man fik ”kysseånd”, når man brugte Senta (pakken var ca. 3x5 cm stor, og tabletterne var ganske små: ca. 2x2 mm.).

Bag højbanen - langs med den - var der på hver side af Ørnevej indhegnede områder bag et højt stakit. På siden tættest mod stationen var en flaskeopsamlingsplads, den kendte jeg godt, for min far havde ”garage” til sin motorcykel dér, og jeg kom tit med, når motorcyklen skulle i ”garage” for natten. Væggene i ”garagen” var lavet af opstablede kasser med flasker, og taget har formentlig været et løst stykke blik med et par kasser ovenpå. Til den anden side lå en gammel rebslagerbane. Gennem tremmerne i stakittet lignede rebslagerbanen bare en græseng, men kom man indenfor, lå der langs banen et halvtag, hvor lange baner af reb stadig hængte. Men disse to indhegninger var aflåst, så der kunne man ikke lege.

Senere har jeg tænkt på, om Rebslagervej har fået navnet pga. den gamle rebslagerbane: De ligger i naturlig forlængelse af hinanden.

Nordre Fasanvej

På hjørnet af Nordre Fasanvej og Ørnevej

– mod Nørrebro Station – lå en købmand, og ved siden af lå en grønthandler. Grønthandelen var ejet af en lille, men hårdtarbejdende enlig kvinde med en søn. Dér købte vi mange ting, og tit købte min mor middagsmaden på den anden side af Nordre Fasanvej i en velassorteret viktualieforretning. På hjørnet modsat købmanden lå en meget fin kjolebutik, dér kom min mor aldrig, men vi var henne og kigge, dengang heste - måske fra en ølvogn - løb løbsk og havnede inde i kjoleforretningen.

Men næsten lige bagved Nørrebro Station lå en slikforretning, dér kunne man købe paraffin-revolvere og andre figurer med saftvand – og så gå og tygge kæberne næsten af led bagefter. Da vi var blevet 3 børn i familien kunne vi stadig få 3 isvafler for næsten 1 krone: 3 x 35 øre blev en krone + 5 øre. Det kunne man godt en gang imellem plage sine forældre til at give. På et af hjørnerne oppe ved stationen lå en bager – en af de mange i nabolaget.

Langt nede ad Nordre Fasanvej lå Fasan Bio (der ligger en Irma i dag). Der var jeg forholdsvis tit nede søndag eftermiddag med min lillebror og se Davy Crocket, Barken Margrethe eller andre film til ca. 2 kr. på de første rækker. Senere har jeg fået mistanke om, at mine forældre benyttede sig af lejligheden til at hygge sig sammen uden børn, når vi var i biffen (lillesøster sov nok til middag på det tidspunkt). Plasticfabrikken, som Koføed ejede,

flyttede også til en baggård på Nordre Fasanvej, ca. ud for Fasan Bio. Det blev så mit job at gå ud med aftensmad til min far på plasticfabrikken. Her blev der støbt Hula-hop-ringe og meget andet billigt plastlegetøj. Noget af det tjente min mor penge på at samle som hjemmearbejde, bl.a. små biler og dukker.

Filmen ”Altid ballade”

Da jeg gik i 2. klasse – det har nok været i 1954 – blev filmen ”Altid ballade” optaget i Bregnerødgade og omegn. Familien i filmen boede i en lejlighed meget tæt på højbanen længere nede i gaden. Grunden til, at jeg kan huske, at jeg gik i anden klasse, var, at mødetiden i 2. klasse var fra kl.11-14. Derfor kunne jeg om formiddagen følge med, hvis nogle filmscener blev optaget på det tidspunkt. Dengang opdagede jeg, at det måtte være forfærdeligt at være skuespiller, for alle scenerne skulle altid optages flere gange. Især følte jeg med den lille dreng i filmen: På et tidspunkt skulle han stå og tisse ved en port i Bregnerødgade. Den arme dreng måtte tvinge den ene sodavand efter den anden i sig for at kunne blive ved med at levere en tissetår til de mange optagelser.

Ved en af de andre optagelser skulle den større dreng i familien ræse nedad Lundtoftegade på cykel, og her opdagede vi unger i gården, at der var snyd og bedrag med i film: Han sad oppe på et lastvognslad og ”cyklede”, mens han blev fotograferet.

En tredje optagelse, jeg heller ikke har glemt, var med Sigrid Horne Rasmussen, der løb rundt om hjørnet på vores karré, mens hun råbte et eller andet. Vi unger kunne simpelthen ikke forstå, at det skulle filmes så mange gange – hun sagde jo det samme hver gang!

Min fars motorcykel kunne heller ikke undgå at komme med, og det hyggede vi os over.

Men ét var sikkert: Vi skulle alle sammen ind og se filmen, da den kom i biografen.

Forretningerne i Lundtoftehus

Det var meget nemt at gå i byen, for næsten alle slags forretninger var lige i nærheden. Bare i vores egen karré lå i Lundtoftegade (111-117): støvsugermanden Mau, tobakshandleren Knoblauch og ismejeriet, hvor man købte isblokke til køleskabet, smør i dritler, mælk, basser og andet godt.

Lige derefter på hjørnet lå cykelhandleren, som blev meget gammel, og var der længe efter, at jeg var flyttet derfra. Så var der en damefrisør samt en møbeludstilling fra møbelpolstreren, der havde værksted ved siden af Stjernercentralen. Endnu en kælderbutik lå i vores karré i Bregnerødgade, men jeg kan ikke huske, hvad der var i den.

Længere nede af Bregnerødgade i ”De gule huse” lå Købmand Jespersen. Der kunne man købe godter, men han havde også en særlig service, der var værdsat i de år: Her kunne man leje en støvsuger. Det prøvede familien, men kun én gang.

Et kig ind i gården i Lundtoftehus.

Det skyldtes, at min mor kom til at sætte slangen til det forkerte hul, så en masse støv og skidt blæste ud i stuen. Så vidt jeg husker, lykkedes det at støvsuge det meste op igen, men det gad min mor altså ikke være med til længere.

Der var stænger nede i gården til at banke tæpper på, men det var sin sag at flytte alle møblerne, rulle gulvtæppet sammen og bære det ned i gården til bankning. Bagefter skulle man til det samme igen, bare i omvendt rækkefølge.

Min mors mistro til ”støvspredere” forsvandt dog, så vi kom med på holdet af støvsugerejere lidt senere.

Der var vist også et lille mejeri i Bregnerødgade før købmanden, men af en eller anden grund, var det altid mejeriet i Lundtoftegade, de fleste brugte.

I Tikøbgade på hjørnet af Lundtoftegade lå en bager, der lavede ”pølser”, en slags røde studenterbrød uden glasur, men vi unger var vilde med dem. Jeg tror, at de kostede 10-15 øre stykket. Her kunne vi også købe et halvt franskbrød for 25 øre. Man spiste den bløde krumme og brugte så skorpen som boksehandske – men det var mest drengene, der gjorde det.

Lidt før bageren (set fra vores ende af Lundtoftegade) lå en viktualiehandler. Her købte jeg tit pålæg til frokosten som barn. For 5 kr. kunne man få en hel del, så et sådant beløb brugte man kun, når der også skulle købes ost. Russisk salat kostede 30 øre for 100 gr., sildesalat 35 øre, de andre salater var dyrere, så vi fik tit de røde salater. Vi købte pålæg næsten hver dag dengang, for vi fik først

køleskab, efter min lillesøster blev født i 1955. Hun blev født for tidligt og måtte blive på hospitalet i længere tid, derfor måtte min mor malke mælk ud til hende, og det SKULLE opbevares i køleskab.

Der var en købmand, Jakobsen, i den næste karré i Lundtoftegade og her handlede mange, der boede i Lundtoftehus; han var flink og gav kredit. Der var enkelte andre forretninger bl.a. en herrefrisør, men resten kan jeg ikke huske.

Smøgen

Da vi fik en 2 ½-værelses lejlighed i nr. 111 i Lundtoftegade, kom vi til at bo på 3. sal og fik en glimrende udsigt til Smøgen, der løb mellem Lundtoftegade og Nørrebrogade; det var en genvej til Papir Ras og Renseriet, som lå i nogle lave basarbygninger overfor sporvognsremisen. Den genvej brugte vi meget, når vi skulle ”længere ned” ad Nørrebrogade. Ved siden af renseriet lå også en kaffebar, som vi blev glade for: Den havde en jukeboks, som vi aldrig havde set før. Her kunne man fx. vælge at høre Tom Dooley eller andre af tidens landeplager.

I vores ende af Smøgen lå en Esso-benzinstation, og lidt længere oppe mod Nørrebrogade lå garager, man kunne leje. Cirka midt i området lå en stor tom villa, som vagabonder tilsyneladende overnattede i. Der lå beskidte madrasser og mange flasker og andet ragelse, men det var spændende – og lidt farligt – at gå

på opdagelse dér. Til venstre for Smøgen lå Skandinavisk Motorkompagni, som reparerede folkevogne og ved siden af – halvt på Hyltebro – lå Dansk Krydsfinérhandel.

Godsbanen

Lige bagved Slangstrupbanens station lå godsbanestationen. Der kom jeg tit med min far på motorcyklen, fordi han skulle aflevere pakker der. Her var flere spor, bagved lå sporene til S-toget, og bagved lå også sporvognsspor, vistnok til linje 19 og 20, som kørte ud mod Zoologisk Have. Inde på dette område var der store græsarealer og gik man langs med sporene kom man op til Lersøparken, hvor vi af og til legede. (Dengang kostede en ”ligeud” 30 øre og en ”omstigning” 55 øre, billetten blev købt hos konduktøren, som gik rundt i vognene). Men sporarealet var forbudt område.

Ladegårdsåen

Hillerødgades Skole var vores skole, og når jeg gik hjem med nogle af mine skolekammerater, kom vi forbi Ladegårdsåen, som krydsede Hillerødgade, dvs. den ene del løb nede under jorden, efter sigende tæt forbi Lundtoftehus. Vores forældre var ikke glade for det, men af og til legede vi henne ved åen. Nogle gamle, hule træer stod på hver side af åen, og en sti løb videre til Åboulevarden. Ved siden af åen kørte linje 19. De gamle hule træer var sjove at gemme sig i, men ellers var der ikke så meget andet at lave for børn.

Nørrebroparken

Derimod gik vi tit hen til Nørrebroparken, den var lavet på et gammelt skinneområde, men det vidste vi ikke dengang. Vi vidste kun, at den var meget lang på den ene led, og ret kort på den anden.

Om sommeren var der et mægtigt soppebassin henne ved den asfalterede legeplads, det var meget populært og propfyldt med børn, når det var varmt – og om vinteren blev soppebassinet til skøjtebane. Men det meste af parken bestod af store græsarealer, hvor vi gik ”på skovtur” eller spillede bold. I hjørnet af en af plænerne tæt på legepladsen stod et klatrestativ, det var godt at lege cirkusartist i – eller farlig tagfat.

I den anden ende af parken kunne man nogle dage låne stylder eller køre i legetøjsbiler, men det gjorde vi sjældent, for der var som regel for lang ventetid.

Tæt på Hillerødgades Skole var et indhegnet område, som skolen brugte til boldspil og gymnastik. Det kunne være hundekoldt, når vi om foråret – i vores gymnastikdragter – skulle derhen til gymnastik.

Det var også i Nørrebroparken, der kom omrejsende ”Tivoli” med gynger og karruseller, og tombolaer, pølsevogne og meget andet. Det var spændende! Min mor vandt engang en såkaldt glasdukke derhenne. Den var lavet af en slags porcelæn, og den holdt ikke særlig længe... men fin var den, så længe det varede.

Om at være vicevært

Da jeg var 12 år, flyttede vi igen, det var til en funktionærlejlighed. Nok den mørkeste i hele Lundtoftehus. Den lå i stuen lige overfor viadukten på Ørnevej. Folk, der ventede på perronen kunne kigge ned til os, derfor fik vi persiener for vinduerne. Min far nedprioriterede sin budcentral, og fik på denne måde fast arbejde.

Det var nu ganske hårdt, for ejendommens to centralvarmeanlæg var kulfyrede, så der skulle skovles en del kul, især i vinterperioden. Hver morgen skulle fortovene i Bregnerødgade og Lundtoftegade fejes ved 7-tiden, og om vinteren skulle der skovles sne – og her hørte den halve vejbane med. Som skolepige tjente jeg af og til nogle lomme penge ved at skovle sne.

Det sværeste ved jobbet som vicevært var diverse klager fra de 100 lejere. Selv om der var fast kontortid, undslog de sig ikke for at ringe på alle tider af døgnet til Taga 1479 Ulla (det var en partstelefon). En af de vedholdende klagere opnåede således øgenavnet ”Pletten på loftet”, fordi han blev ved med at se en plet, som andre ikke kunne se. I den tidligere lejlighed havde jeg fået værelset som mit eget (så jeg kunne lave lektier i fred), nu blev mit værelse også viceværtens kontor. Et kæmpestort bræt fyldt med nøgler fyldte det meste af den ene langvæg, og nedenunder måtte min far have sit skrivebord med telefon og en masse papirer.

Men viceværten havde adgang til rum, som ingen andre havde. Således var der to rum i gården, vi ikke vidste noget om. Det viste sig, at begge rum indeholdt gamle gasmasker fra 2. verdenskrig.

Min far skulle også sørge for, at pulterrum blev tømt, når der kom nye lejere. Som regel gjorde de gamle lejere det selv, men nogle betalte for, at min far ryddede det hele. Det hjalp jeg af og til med, og nogle gange nænnede vi ikke at smide alle tingene ud, så beholdt vi selv nogle gamle bøger, boghylder o. lign.

Min far skulle også sørge for, at trapperne blev vasket, så det blev min mor ansat til. Som sædvanligt var sådan et arbejde dårligt betalt. Som teenager overtog jeg på et tidspunkt trappevasken, og jeg fik 2 kr. for hver trappe, 8 hovedtrapper og 8 køkkentrapper. Det var surt tjente penge. Min far skulle også holde øje med, at vaskerummene var i ordentlig stand; 2 opgange skulle deles om et vaskerum. I vaskerummet var en gruekedel, som skulle opvarmes med gas. Der var en gasmåler, som skulle fodres med mønter. Så var der en vaskebænk og et stort trækar plus et vaskebræt og afløb i gulvet. Så vidt jeg ved, var der kun koldt vand i vaskekældrene.

I løbet af den tid, min far var vicevært, blev vaskekældrene brugt mindre og mindre, for der var kommet en møntvask på Nørrebrogade lige ved siden af Nora Bio.

En flok børn fra gården opstillet til fotografiering. Pigen yderst til højre, med hvid sløjfe i håret, er Gurli, forfatteren til disse erindringer.

Som vicevært var min far den første, der fik at vide, hvornår folk flyttede. Det betød, at jeg som ung, nyforlovet pige kunne søge en 1-værelses lejlighed som en af de første, når én blev ledig.

I 3. forsøg lykkedes det, jeg kom til at bo i samme opgang, jeg boede i som helt lille, - dog med lejlighed til gaden.

Gårdsammenlægning

Gården i Lundtoftehus var ikke noget at råbe hurra for, set med et barns øjne. Der var også opsat et skilt, hvor der stod

at boldspil, cykling og støjende adfærd var forbudt. Især det sidste forbud blev overtrådt – nok hver eneste dag. Det var jo fx sådan, at børn råbte efter ting og sager – eller hjælp – så deres mor kom i vinduet og kunne tage affære. Nogle børn skulle jo råbe højt nok til, at moren kunne høre det på 3. eller 4. sal.

Vi råbte på en helt særlig melodi:

*Moar
kom i vinduet,
det er Gurli,
der kalder
nede i gården.*

Så kom hun til syne, og råbte efter slemme drenge, kastede 25 øre ud til en is, når ismanden kom forbi, eller et par to-ører, hvis der var gårdmusikanter.

I gården var der én ting, vi kunne lege med: En sandkasse. Vi brugte dog også tæppestængerne til at klatre i – og skraldebøtterne til at springe rundt på, det larmede vældigt.

Men en dag havde ejendomsselskaberne i samtlige gårde, der lå i trekanten Bregnerødgade, Tikøbgade og Lundtoftegade, fundet ud af, at der burde være en ordentlig - fælles - legeplads.

Inden den tid var der et fjendtligt forhold mellem børnene i de 3 gårde: Var man på fremmed område, blev man straks jaget ud. Nu skulle vi enes om en legeplads.

Legepladsen skulle laves i den store gård syd for Lundtoftehus. Der kom en sandkasse, et klatrestativ, en karrusel, to gynger og en såkaldt familiegynge, som var det mest spændende. Derudover var der opsat enkelte bænke langs noget afgrænsende buskads.

Vi unger fik så at vide, at vi alle måtte være i alle gårdene, men at det var meningen, at vi skulle lege på den nye legeplads.

Fra Lundtoftehus til den store gård blev brudt hul i cementmuren og stakittet ovenpå, som ellers udgjorde grænsen mellem os – og der blev lavet en trappe. Det samme blev gjort fra den store gård ned til ”Den gule gård”, som altid flød med affald.

Efter en overgangsperiode, hvor børnene i den store gård havde vanskeligt ved at acceptere alle de fremmede, og vi på vores side hævdede vores nye ret til at være der, fandt vi ud af at være fælles om ”legegården” og fandt nye venner på kryds og tværs. Blandt andet lærte vi Regloh at kende, han boede ellers helt nede i Tikøbgade. Min bror fortalte, at han havde en storebror, der hed Holger, og da lillebroren skulle døbes, kaldte de ham det samme – bare stavet bagfra. Sådan var der så meget.

